

Bruno Dronjić

HEIDEGGEROVO RAZRAČUNAVANJE S NIETZSCHEOM

1. Uvod

Put prema Heideggerovu Nietzscheu vodi preko Nietzschea samog. Stoga prije navođenja središnjih točaka Heideggerova mišljenja Nietzschea, bilo eksplicitno¹ ili implicitno, ukazat će se na one odrednice Nietzscheova mišljenja koje za Heideggera predstavljaju jedno od izvorišta na temelju kojih se oblikovala njegova misao. Navedeno polazište, prema Heideggerovoj odredbi – uobičajeno razumijevanje Nietzschea,² poslužit će nam kao mjesto uspostavljanja težišta u mišljenju onoga što nam Heidegger nosi ususret svojim uvrštavanjem Nietzschea u vlastitu misao.

2. Ambivalentnost Nietzscheova mišljenja

U jednom od svojih najranijih spisa *O koristi i štetnosti historije za život* Nietzsche tumači razliku bivanja i bivstvovanja preko fenomena čovjekove (ne)sposobnosti zaboravljanja. Čovjek nesposoban zaboravljati ujedno je nesposoban prepoznati bivstvovanje u bivanju. Iz takve čovjekove nesposobnosti za bivstvovanje proizlazi i njegova nesposobnost za bilo kakvim oblikom djelovanja. Jer moć zaboravljanja omogućava mišljenje nečega, što kao krajnji rezultat ima i čin.³ Takav ambivalentan pristup (ne)zaboravljanju vidljiv je i u odnosu dvaju principa, koje Nietzsche spominje u *Rodaњу tragedije u duhu glazbe – dionizijskog i apolonijskog načela*.⁴ Sva obilježja koja karakteriziraju sposobnost zdravlja i održanja pojedinca i kulture u kojoj pojedinac živi rezultat

---

1 S obzirom na prvotnu svrhu Heideggerovih tomova napisanih kao predložak za predavanja, koja je Heidegger držao od 1936. do 1940. u Freiburgu, veliki dio građe predstavljaju sadržajni i biografski podaci koji služe tek kao predradnja za Heideggerovo postupno uvrštavanje Nietzschea u vlastitu misao.

2 Martin Hajdeger, *Niče I*, Fedon, Beograd 2009., str. 13–14.

3 Friedrich Nietzsche, *O koristi i štetnosti historije za život*, Matica hrvatska, Zagreb 2004., str. 11.

4 Friedrich Nietzsche, *Rodaње tragedije iz duha glazbe*, Matica hrvatska, Zagreb 1997., str. 27.

su spomenutih ambivalentnosti. Vodeći se njima, Nietzsche navodi, s obzirom na predmet mišljenja, dihotomiju primjerenu predmetu. Unatoč istaknutoj ulozi navedenih dviju ambivalentnosti, dakle *historijskog* i *nehistorijskog* te *dionizijskog* i *apolonijskog*, koje su i od presudnog značaja u ovome radu, imajući u vidu Heideggerovo razumijevanje Nietzschea, Nietzsche u svojim spisima iznosi i još neke odnose koji se mogu okarakterizirati kao ambivalentni i podvesti pod jednu od dviju navedenih središnjih ambivalentnosti. Primjerice, to je ambivalentnost načela »svijetlog« i »tamnog«, koje je za razliku od prethodno navedenih učestalo u svakodnevnom govoru,⁵ i koje će i Heideggeru poslužiti kao metafora za objašnjavanje nekih od njegovih temeljnih postavki.⁶

Spomenutim polarnostima Nietzsche posredno ukazuje i da oblikovanje »sopstva« nije (samo) rezultat djelovanja pojedinca, već svoje postojanje može zahvaliti, prije svega, temeljnom principu života – *volji za moć*.⁷ Ukazivanjem na nemoć pojedinca pri oblikovanju vlastitog »sopstva«, Nietzsche na poziciju dosadašnjeg (»kreativnog«) »subjekta« postavlja život u smislu svojevrsnog »svepokrećućeg sve-subjekta«,⁸ kojemu kao središnju okosnicu, uz *volju za moć*, pridodaje i *vječno vraćanje jednakog*, kao točke iz kojih proizlaze gore navedene ambivalentnosti.

2. 1. Nietzscheovo nadvladavanje ambivalentnosti

Važno je ukazati na to da svi parovi suprotstavljenih načela imaju svoju točku sjedinjenja. Nietzsche *dionizijsko* i *apolinijsko* nadvladavanje jaza vidi u antičkoj tragediji kao primjeru »tragedije uopće«,⁹ a *historijsko* i *nehistorijsko* pak svoju točku pomirenja imaju u *nadhistorijskom*.¹⁰ Međutim, spomenuto nadvladavanje ima tek karakter trenutnosti, koji već u sljedećem trenutku biva porećen nužnošću suprostavljanja. Uz to, iz navedenih ambivalentnosti proizlazi i sljedeći tip ambivalentnosti: umjetnik – život (biografija). Točku prevladavanja navedenog tipa ambivalentnosti Nietzsche vidi u biografiji kao umjetničkom djelu.¹¹ Upravo ona sa sobom nosi odrednice koje će iz raznih perspektiva uvelike odrediti put

---

5 F. Nietzsche, *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 12.

6 Obojica mjesto pozivanja pri korištenju navedene dihotomije imaju u mišljenju predsokratovaca, prije svega Parmenida.

7 Mirko Wische, »Borba morala s temeljnim životnim instinktima«, *Filozofska istraživanja* 15 (4/1995), str. 676.

8 Isto, str. 676.

9 F. Nietzsche, *Rodenje tragedije iz duha glazbe*, str. 76.

10 F. Nietzsche, *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 12 i 92.

11 M. Wischke, »Borba morala s temeljnim životnim instinktima«, str. 674.

onoga koji ga se, koliko god pisao o nužnosti oslobođenja od Nietzschea, nikad nije uspio osloboditi – navedena odrednica je umjetnik, a njegovo ime Martin Heidegger.

Nietzsche ukazuje na nužnost čovjekova povremenog bivanja »potpuno bez moći! Biti igračka u rukama premoći!« Nakon duge čežnje i uspinjanja »planinar« »padne u san i sanja o sreći suprotnosti – upravo o najbezbolnijem kotrljanju nadole«. Navedeno stanje prepuštanja osjećaju Nietzsche naziva »svečano raspoloženje«. Nakon njega bivamo »opet slobodniji, odmorniji, hladniji i stroži i neumorno i dalje težimo suprotnosti: moći«. ¹² U navedenom Nietzscheovu isječku iz aforizma ponovno možemo uočiti njegovu sklonost ambivalentnosti, ovoga puta u vidu *dionizijskog* i *apolonijskog* preko metafore o planini i planinaru.

3. Heideggerovo mišljenje Nietzschea

Navedene ambivalentnosti poslužile su Heideggeru kao okosnice njegova mišljenja. Sve one, bilo da su *dionizijsko* i *apolinijsko* načelo, bilo da su ono *historijsko* i *nehistorijsko*, ili, pak, uzgred spomenuto, »svjetlo« i »mrak«, stavljaju naglasak na jednu od dviju temeljnih odrednica Heideggerova mišljenja – »vrijeme« i »bitak«. Naime, i ono – »vrijeme« i »bitak« – može se sagledati kao svojevrsna ambivalentnost.

3. 1. Metafizikom protiv metafizike

Jedno od polazišnih mjesta za razumijevanje navedene postavke kod Heideggera jest ujedno i jedna od središnjih odrednica Nietzscheova mišljenja – *volja za moć*. Govoreći o njoj, Heidegger napominje da je njezina formulacija uočljiva već u *Rođenju tragedije iz duha glazbe*. Nju formulira tvrdeći da su Grci stvorili svijet Olimpa kao sredstvo u borbi protiv nesnosnosti stvarnosti. ¹³ Imajući u vidu polazište u kojemu Heidegger vidi prve implikacije Nietzscheova određenja *volje za moć*, postaju razumljivije i granice opsega Nietzscheova određenja iste, kao »slabe volje za moć«. ¹⁴ Preko nje Nietzsche ukazuje na to da povijest metafizike, zajedno sa svojim »jezičnim instrumentarijem«, dobiva svoje određenje u

---

12 Fridrih Niče, *Osvit. Misli o moralnim predrasudama*, Reč i misao, Beograd 1979., str. 88.

13 Martin Hajdeger, *Mišljenje i pevanje*, Nolit, Beograd 1982., str. 20.

14 Isto.

»vjeri« kao prikrivenom nositelju istine.¹⁵ Međutim, kritikom metafizike Nietzscheov stav opet poprima obilježje ambivalentnosti. »Besmislenosti vjere« suprotstavlja se »besmislenost nevjerovanja«. ¹⁶ Ali i navedena ambivalentnost, kao i prethodne, ima svoj dijalektički moment u iskazu – svako nevjerovanje »želi sebe prevladati«. ¹⁷ Time negacija kao »nevjerovanje« predstavlja tek jedan stupanj cjelokupnog procesa. Vidjevši da se svijet kotrlja u ništavilo besmisla, Nietzsche navedenu situaciju opisuje sintagmom »pustinja raste«. Heidegger uzima navedeni iskaz i razlikuje ga od razaranja, jer razaranje tek briše ono što je izraslo i sagrađeno, dok pustošenje onemogućava novi rast i građenje. ¹⁸ Otklanjajući *dekadenciju*, »negacija« omogućuje poprimanje odgovarajućeg oblika s ciljem uspostavljanja sljedećeg stupnja – »afirmacije«. ¹⁹ Uz to, navedeni proces karakterizira i cikličnost. Afirmaciji, predstavljajući je kao »stvar«²⁰ koja je rezultat »učinka« »spoznaje«, ponovno suprotstavlja »negaciju«. »Negacija« kao nužan stupanj Nietzscheu omogućava uspostavljanje njegova temeljnog pojma *volje za moć*, određujući ga »kao dinamičku silu« koja »traži više od sebe«. ²¹ Uz to, ukazujući i na stalno izmjenjujući karakter navedenih stupnjeva, vidljivo je i načelo Nietzscheova *vječnog vraćanja jednakog*. Dovodjenjem na vidjelo obilježja metafizike preko genealogije, uočljivo je još jedno načelo ambivalentnosti u Nietzscheovu mišljenju, koje, sudeći prema Heideggeru, ni sam Nietzsche nije uspio osvijestiti. »Nietzsche nije uspio vidjeti da svrgnuće metafizike nužno za sobom povlači stvaranje jedne implicitne metafizike«. ²² Nietzsche »tragičnom filozofijom« ne uspijeva napraviti odmak od »metafizičke tradicije«. Njegov pokušaj prevladavanja »metafizičke tradicije« završava tek njegovim »zaplitanjem« u nju. Time Nietzscheova »filozofija« svojom usmjerenošću na »trenutak« predstavlja ujedno i njegovu zapreku. ²³ Upravo navedena (neprevladana) ambivalentnost postaje Heideggerovo polazište i zadatak.

Imajući u vidu i kontekst Heideggerova interesa za Nietzschea, potrebno je napomenuti da se Heideggerovo intenzivnije zanimanje za Nietzschea javlja tek

---

15 Damir Buterin, »Nietzsche: Filozofski nihilist i prevladavanje nihilizma«, *Filozofska istraživanja*, 15 (4/1995), str. 760.

16 Isto, str. 763.

17 Isto, str. 764.

18 Martin Heidegger, *Što se zove mišljenje?*, Naklada Breza, Zagreb 2008., str. 21.

19 D. Buterin, »Nietzsche: Filozofski nihilist i prevladavanje nihilizma«, str. 765.

20 Metafizičkom pojmu »subjekta« suprotstavljen pojam »objekta«.

21 Isto, str. 766.

22 Isto, str. 770.

23 Otto Pöggeler, *Heidegger u svom vremenu*, TKD Šahinpačić, Sarajevo 2005., str. 68–69.

nakon što je 1927. objavio svoje najznačajnije djelo – *Bitak i vrijeme*. Neposredno nakon objave *Bitka i vremena*, okrećući se Platonu i njegovoj paraboli o spilji, Heidegger se ujedno okreće onoj točki od koje i sam Nietzsche, kao što je gore navedeno, počinje – »tragično iskustvo svijeta Grkâ«. ²⁴ Navedenim se ponovno vraćamo na prethodno spominjanje ambivalentnosti – međutim, ovoga puta onako kako ju razumije Heidegger. Osvrćući se na suprotstavljanje principa *dionizijskog* i *apolonijskog*, on u vidu ima prije svega povijesnu ulogu njihova odnosa. ²⁵ U »tragičnom dobu konstitucije antičke tragedije« mišljenje je bilo »susjed pjevanju«. Nietzsche i Heidegger pojavu Sokrata i Platona određuju kao točku razilaženja. Međutim, za razliku od Nietzschea, koji je razumije preko navedenog načela *apolonijskog* i *dionizijskog*, Heidegger još u navedenom načelu vidi i suprotstavljanje *logosa mythosu*. Time u odnosu *dionizijskog* i *apolonijskog* Heidegger analogno misli i odnos »mišljenja« i »pjevanja«. ²⁶ Navedeni odnos obilježava zakon povijesti kao »ograničavajuća forma« koja se treba »dobiti iz trpljenja bivanja«. U njoj Heidegger, u skladu s Nietzscheom, vidi mogućnost utemeljenja jedne, »organske« filozofije koja bi ponovno »pjevanje« i »mišljenje« postavila u »susjedstvo«. ²⁷ Uz to, i braneći ga, Heidegger se pita kako to da je Nietzscheova metafizika, pozivajući se na »život«, dovela do preziranja mišljenja smatrajući navedeno zabludom ukazujući na neuočavanje da je Nietzscheu osiguravanje »stabilnosti putem predstava i planova, ali i putem moći«, jednako važno za »život« »kao i njegovo »povećanje« i uzdizanje.« ²⁸

Svime navedenim ukazali smo na mjesta Nietzscheova mišljenja koja će biti tema u daljnjem dijelu rada, a koja su poslužila Heideggeru – pojam »vremena«, preko njega razumljenih kategorija bitka i bivanja te »mišljenja« i »pjevanja« kao, između ostalog, i Heideggerova pokušaja poetskog približavanja Nietzscheu.

3. 2. »Raz-računavanje« s Nietzscheom

Pri pristupanju Heideggerovu mišljenju Nietzschea, kao opće mjesto u njegovu opusu nameće se prvi njegov spis ²⁹ o Nietzscheu. U njemu Heidegger polazi

²⁴ Isto, str. 48.

²⁵ U nekoliko navrata u svojim tekstovima opisuje ju i formulom kasnog Nietzschea: »Dioniz protiv Raspetog«.

²⁶ O. Pöggeler, *Heidegger u svom vremenu*, str. 54.

²⁷ Isto, str. 68.

²⁸ M. Hajdeger, »Prevladavanje metafizike«, str. 19.

²⁹ Tomovi o Nietzscheu, od kojih je ovdje predmet istraživanja prvi tom, nastali na temelju Heideggerovih predavanja u Freiburgu u razdoblju od 1936. do 1940., vidi: Martin Heidegger, *Niče I*, str. 9.

od objašnjavanja značenja riječi kojom je oslovio pristup Nietzscheovu opusu – »razračunavanje«.³⁰ Pod »razračunavanjem« razumije »pripremu i puštanje mišljenja da uđe u stvar«, koju sam Nietzsche predstavlja kao »stvar njegova mišljenja«.³¹ Jedna od središnjih točaka razumijevanja »stvari Nietzscheova mišljenja« jest vrijeme. Gore navedene ambivalentnosti koje Nietzsche spominje, prema Heideggeru, svoju temeljnu i središnju točku imaju u pojmu vremena. Međutim, da bismo došli do daljnjeg problematiziranja kategorije vremena, potrebno je postaviti se u vrijeme – napraviti odmak od onog poznatog.³² Heidegger ističe da »ono mišljeno kod nekog mislioca može se savladati samo tako da se ono u njegovu mišljenju nemišljeno vrati njegovoj početnoj istini.«³³

Harr navodi da postoje tri razdoblja Heideggerova mišljenja volje za moć. Prvo, u obliku predavanja, od 1936. do 1937., *volja za moć* kao umjetnost. Drugo razdoblje, također u obliku predavanja, Harr smješta u 1940., gdje je *volja za moć* imanentna *volji za voljom*. Treće, završno razdoblje, predstavlja Heideggerov esej iz *Šumskih putova, Nietzscheova riječ Bog je mrtav*. U njemu Heidegger oblikuje završnu misao o *volji za moć* kao kulminaciji mišljenja koje je imanentno vrijednosno.³⁴

Kao prvi korak u odmicanju Heidegger navodi Nietzscheov pojam *volje za moć*. Govoreći o *volji za moć* Heidegger ukazuje prvo na njezinu dvostrukost:

- 1) kao naslov Nietzscheova glavnog spisa (nikad dovršenog) te
- 2) kao osnovno obilježje svega bića.³⁵

Preko temeljnog Nietzscheova stava Heidegger ukazuje na točku koja će za cjelokupno njegovo mišljenje Nietzschea biti najreferentnija – razumijevanje Nietzschea kao »posljednjeg metafizičara«. Nauštrb Nietzscheovu razumijevanju vlastitoga mišljenja kao onog suprotstavljajućeg dosadašnjem tijeku metafizike od Platona pa sve do Kanta i Hegela, Heidegger ga postavlja na stranu onih kojima se suprotstavlja, tumačeći ga tek kao završnu točku jedne takve »prikrivajuće« tradicije. Stavljajući Nietzschea na mjesto završne točke procesa nazvanog »metafizika«, Heidegger time »raz-računavanje« s njim uzima i kao »raz-računavanje« s dotadašnjom »metafizikom« (»zapadnim mišljenjem«).³⁶ Upravo

---

30 M. Heidegger, *Niče I*, str. 9.

31 Isto.

32 Isto, str. 10.

33 M. Heidegger, *Što se zove mišljenje?*, str. 33.

34 Louis P. Blond, *Heidegger and Nietzsche. Overcoming Metaphysics*, Continuum, London 2010., str.130.

35 M. Heidegger, *Niče I*, str. 12.

36 Isto, str. 13.

»razračunavanje« predstavlja i jednu od središnjih točaka samog Heideggerova opusa: napor mišljenja, kojemu je Nietzsche bio stalni orijentir i (ne)prevladiva točka. Unatoč kobnoj ulozi koju je Nietzsche imao za Heideggera, Nietzsche je, s obzirom na Heideggerov plan, tek »ime« za »razračunavanje« koje on na koncu ima u vidu – »razračunavanje« s osnovnim pitanjem filozofije.³⁷ Tumačenje »raz-računavanja« kao odmaka povlači za sobom i kritiku kao temeljno obilježje »raz-računavanja«. Međutim, »kritika« koju »raz-računavanje« nosi sa sobom nije okrenuta suprotstavljanju koje u središtu zanimanja ima »slabosti predmeta«, već prevladavanju koje u središtu zanimanja ima »vrhunce mišljenja« s kojima se »razračunava«. »Razračunavanjem«, prema Heideggeru, postajemo slobodni za »najveći napor mišljenja«. ³⁸ Ispravno predočavanje jest ono koje se ravna prema svojem predmetu. Problem je u tome što se bit istine, prema Heideggeru, određuje iz navedene ispravnosti predočavanja.³⁹ »Taj napisani krik njegova mišljenja je knjiga koju je Nietzsche naslovio: *Tako je govorio Zaratustra*.«⁴⁰ Osloboditi se Nietzschea Heidegger karakterizira kao ono najteže, teže i od njegova pronalaženja.⁴¹ »Europski čovjek, kaže Nietzsche, nikada nije živio u svijetu: on je živio u pojedinačnoj, pojmovnoj geometrijskog slici svijeta. Heideggerov je tubitak, recimo, određen kao bitak u svijetu, ali je nesmiren u svojoj okolini. Svijet je njegovo oruđe, ne dom. Tubitak se ne zna radovati u svijetu, on jednostavno jest u svijetu. Spoznaja se zasniva na iskustvu bačenosti u ništa. Biti bačen u svijet, na kraju krajeva, jednako je kao biti izbačen iz svijeta. Tubitak je rascijepljena slika čovjeka, jer počiva na nepotpunom pojmu vremena kao predmetu straha: straha prema prošlosti i strepnje prema budućnosti.«⁴² Heidegger određuje umnost kao nečovječnost. U skladu s time Heidegger tumači i ulogu Nietzschea u povijesti metafizike. Heidegger ga naziva posljednjim platonistom. Njegovo obezvređivanje svih vrijednosti Nietzsche naziva krajnjom kulminacijom idealizma.⁴³ Optimizam i pesimizam, zajedno s indiferencijom tvore posebnost odnosa čovjeka i povijesti. Njegovu posebnost teško je shvatiti upravo zbog njegove uobičajenosti – najteže je napraviti odmak. I sama tvrdnja potječe iz odnosa prema povijesti i položaja onog koji se spram njega postavlja.⁴⁴

37 Isto, str. 13–14.

38 Isto, str. 13.

39 M. Heidegger, *Što se zove mišljenje?*, str. 24.

40 Isto, str. 30.

41 Isto, str. 32.

42 Damir Buterin, *Nietzsche, otkrivanje zablude*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 1998., str. 110–111.

43 Isto, str. 79.

44 M. Heidegger, *Što se zove mišljenje?*, str. 23.

3. 3. *Volja za moć i vječno vraćanje jednakog*

Volja za moć predstavlja osnovnu karakteristiku bića. Iz nje proizlazi da svako biće jest ukoliko jest *volja za moć*. Međutim, time se daje odgovor tek na »preliminarno pitanje«. Odlučujuće pitanje koje Heidegger postavlja nije osnovna karakteristika koju biće pokazuje, ni kako se može okarakterizirati bitak bića, već što je sam taj bitak. Time Heidegger zaključuje da je odlučujuće pitanje ono o smislu bitka, a ne samo pitanje o bitku bića. Smisao je pritom u svojem pojmu jasno omeđen kao ono iz čega i na temelju čega bitak uopće može kao takav postati očiglednim i doći »u istinu«. ⁴⁵ Nastavljajući s »raz-računavanjem«, preko određenja prvog od dvaju glavnih pojmova Nietzscheove filozofije, *volje za moć*, Heidegger otvara mjesto za određenje temeljnog pitanja – »pitanja o smislu bitka«. ⁴⁶ Heidegger tumači i *volju za moć* kao *vječno vraćanje jednakog*. Navedeno obrazlaže navodeći da se u svim planovima za središnji spis to učenje stalno okretalo *vječnom vraćanju jednakog* kao polaznoj točki. Nju još Nietzsche naziva i »najtežom misli«. ⁴⁷ »Najtežu misao« karakterizira »ujedno njezina najunutrašnjija i najspoljašnja misao, misao od koje ona potpuno zavisi«. ⁴⁸ Unatoč sličnosti s Heraklitom, Nietzsche ipak nastavlja svoju poziciju u smjeru oprečnom navedenom, želeći »postajanje utisnuti karakter bivstvovanja – to je najviša *volja za moć*«. ⁴⁹ Iz navedenog proizlazi da bitak jest »postajanje« samo ukoliko je ono u bivanju utemeljeno kao bitak. ⁵⁰ Učenjem o *vječnom vraćanju jednakog*, zaključuje Heidegger, Nietzsche iznosi misao koja je određujuća i za cjelokupnu zapadnu filozofiju, i koja za misao, koja ostaje skrivenom, predstavlja pokretačku snagu. ⁵¹ Nietzsche navedenu misao misli genealoški, vraćajući se na početak zapadne filozofije, odnosno na onaj početak kakvim ga vidi zapadna filozofija. Time Nietzsche, navodi Heidegger, samo potvrđuje sebe kao pripadnika navedenoj tradiciji. ⁵² Ono »revolucionarno« u njegovu mišljenju, čime on postaje posljednja točka zapadne metafizike, nije samo preokretanje, već ono što u preokretanju dolazi na vidjelo. Nazivajući se kriticom u predgovoru spisa *Zora*, ⁵³ *Nietzsche rujući na vidjelo donosi ono što Heidegger naziva »pitanjima«*. ⁵⁴

---

45 F. Niče *Niče I*, str. 25–26.

46 Isto, str. 25.

47 Isto, str. 26.

48 Isto.

49 Isto.

50 Isto.

51 Isto.

52 Isto, str. 26–27.

53 F. Niče, *Osvit. Misli o moralni predrasudama*, str. 7.

54 F. Niče *Niče I*, str. 27.

Što predstavlja mišljenje volje za moć kao vječnog vraćanja jednakog? Njime Nietzsche, prema Heideggeru, ne misli vječnost kao statičnost (trenutak) ni »beskonačni niz trenutaka«, već misli vječnost kao »sad«, koje se poput zmije iz *Tako je govorio Zaratustra* uvija natrag u sebe.⁵⁵ Njome dolazi do skrivene biti vremena, čime Heidegger preko Nietzschea ujedno dolazi do svojeg osnovnog stava: mišljenja bitka preko pojma vremena. Time zaključuje da ju je i sam Nietzsche mislio, ali je nije mislio kao pitanje, kao što nisu ni Platon i Aristotel mislili prisutnost (*ousia*).⁵⁶

Heidegger ukazuje na to da nijedno povijesno kretanje ne može početi neovisno o onome što mu je prethodilo. Štoviše, i njegova izvornost temelji se upravo u »prevladavanju« svega onoga što mu je prethodilo, postavljajući time novi poredak u ono što označava korijen svega.⁵⁷ Uspostavljači novih, najviših vrijednosti trebaju biti ujedno i »pokušači i iskušaći«. Navedenim stavom Heidegger ukazuje na nužnost njihova »utiranja staza i krčenja puteva«, koje mora biti vođeno mišlju o nepostojanju određene istine koju bi posjedovali na tom putu. Pojmovi kojima se služe ne predstavljaju samo sredstvo. »Čvrstoća i obaveznost mišljenja« moraju se moći zasnovati već »u samim stvarima«. ⁵⁸ Samo na takav način jedna pozicija može potisnuti drugu, dosad dominantnu poziciju metafizike, poput *kritičke historije*,⁵⁹ koja, javljajući se kao ona druga – kao kritika, stremi postajanju prvom. Nihilizam u svojem završnom stadiju sadrži njegovu negaciju – uspostavu novih vrijednosti.⁶⁰

Prevrednovanje svih vrijednosti naoko se suprotstavlja jednoj od središnjih misli Nietzscheove filozofije kojom izriče spasiteljsku moć umjetnosti od razarajuće moći istine.⁶¹ Upravo je nihilizam rezultat priklonjenosti zabludi. Važno je napomenuti da stanje zablude kod Nietzschea sadrži dva vida:

- 1) zabludu *apolonijskog* načela koje obuzdava samorazarajuće djelovanje *dionizijskog* te
- 2) zabludu svevladavine *apolonijskog* načela i povlačenje *dionizijskog* kao simptoma pojave intelektualizma u filozofiji sa Sokratom.⁶²

55 Damir Barbarić, *Veliki prsten bivanja. Uvod u Nietzscheovu misao*, Matica hrvatska, Zagreb 2014., str. 99.

56 Isto, str. 27.

57 Isto, str. 34–35.

58 Isto.

59 F. Nietzsche, *O koristi i štetnosti historije za život*, str. 72.

60 Isto, str. 35–36.

61 Friedrich Nietzsche, »Volja za moć«, u: *Volja za moć i Slučaj Wagner*, Naklada Ljevak, Zagreb 2006., str. 411–412.

62 F. Nietzsche, *Rođenje tragedije iz duha glazbe*, str. 85–86.

Nietzsche ukazuje na različite načine gledanja na problem zablude i prividnosti. Nekad se na bivanje i mijenu gledalo kao na dokaz prividnosti, danas se pak zabluda potvrđuje s obzirom na to koliko nas sili predrasuda uma da postavljamo bitak, ma koliko bili na temelju strogog ispitivanja sebe sigurni u to da je tu zabluda.

Imajući u vidu drugi navedeni oblik zablude, Nietzsche u njezinu otkrivanju uočava »pesimizam« kao stanje »oneprirodnjavanja vrijednosti«. ⁶³ Međutim, ono kao sljedeću etapu svojeg nužnog tijeka ima prelazak u sljedeći stadij – stadij nihilizma. Mikulić upozorava da Heidegger »ignorira Nietzscheov pokušaj da razriješi rigidnu shemu uzrok-posljedica«, nazivajući ga čak i radikalnijim od same Heideggerove *fundamentalne ontologije*. Za razliku od nje, Nietzscheova hermeneutika, kako je zove, ne omogućava postojanje nikakvog prvobitnog. ⁶⁴ Nietzscheovu gledanju na istinu suprotstavljeno je neutralno poimanje istine. Za njega je istina postavljanje vrijednosti te time suprotstavljena neutralnom shvaćanju mišljenja koje nam je namrijela metafizika prije njega. Pitanje je njene implicitnosti i eksplicitnosti. Pojam vrijednosti kod Nietzschea ima ulogu dijagnoze. Preko nje uspostavljajući nove vrijednosti imajući u vidu genealogiju prošlog Nietzsche biva svjestan da oni kao vrijednosti ne teže univerzalnosti kao prethodni. ⁶⁵

Prvi stupanj nihilizma predstavlja »negaciju«. Ona je uvjet završnog stupnja nihilizma kao samonadvladavanja – »afirmacije«. Njome se, prema Heideggeru, tek otvara mogućnost »postajanja« onim što trebamo »postati«. ⁶⁶ Heidegger, govoreći o bitku kao *volji za moć*, ukazuje na suvišnost uspostavljanja onog »treba« kao oznake Kantova *kategoričkog imperativa*, kojom bi se bitak postavio iznad bića te mu služio kao svojevrsna mjera kojom bi se biće vodilo. Naime, time što se sam život postavlja kao *volja za moć*, on se ujedno postavlja i kao »temelj postavljanja vrijednosti«. ⁶⁷ Heidegger napominje da učenje o bitku kao volji možemo nazrijeti već kod Hegela, Schellinga i Leibniza ⁶⁸ te naznačuje da se navedenim ne treba voditi kao argumentom za zaključak o zavisnosti, već da njegovo pojavljivanje u zapadnoj metafizici nije proizvoljno – štoviše, možda čak

---

63 F. Nietzsche, »Volja za moć«, str. 28.

64 Borislav Mikulić, »Nietzsche versus Heidegger«, *Filozofski godišnjak Instituta za filozofiju*, br. 1, Beograd 1988., str. 116.

65 Isto, str. 117.

66 Martin Hajderger, *Niče I*, str. 39.

67 Isto, str. 40.

68 Isto, str. 42–43.

nužno.⁶⁹ Svako mišljenje određuje se s obzirom na ono što mu je nužno misliti. U filozofiji bitak bića treba misliti. Za razliku od filozofije, znanosti uvijek misle jednu određenu oblast bića te su samo njome povezane neposredno, ali nikad u pravom smislu. Zbog toga što u filozofskom mišljenju vlada ono najviše vezivanje, svi veliki mislioci misle isto. Međutim, u tom istom krije se i najveće bogatstvo različitog, koje se nikad ne iscrpljuje. Time gledati na biće kao na volju ne predstavlja tek pogled pojedinačnih mislilaca, već nužnost povijesti tubitka koju ti mislioci utemeljuju.⁷⁰

Polazeći od pitanja što jest *volja za moć* i što jest volja te ih potom tumačeći kao isto pitanje, navodeći da je svaka volja ujedno *volja za moć*, Heidegger uspostavlja novo određenje konstitutivno za njegovo učenje – *volju za voljom*. *Volja za volju* predstavlja htijenje sebe.⁷¹ Heidegger, postavljajući pitanje o pripadanju »onog što se hoće« i »onoga što hoće« htijenju za htijenjem odgovara: »Htenje hoće hotioca kao nekog takvog, i htenje ono što se htelo postavlja kao takvo. Htenje je odlučnost prema sebi, ali prema sebi kao prema nekom ko hoće ono što je u htenju postavljeno. Kao ono što se htelo. Sama volja svaki put unosi u svoje htenje opštu određenost. (...) Kada Niče više puta naglašava zapovedni karakter volje, on ne misli na propis i uputstvo za izvođenje neke radnje; on ne misli ni na voljni čin u smislu odluke, već misli na odlučnost – na ono čime htenje može da dohvati hotioca i ono što se htelo; on misli na taj dohvataj kao na utemeljenu i trajnu odlučnost.«⁷² Onaj koji može istinski zapovijedati jest ujedno i onaj koji je u stanju uvijek sebe podvrći zapovijedi.⁷³ »U toj odlučnosti htenja koja seže izvan sebe leži gospodarenje nad..., imanje moći nad onim što se u htenju otvara i što se u htenju, u odlučnosti čvrsto drži kao nešto dohvaćeno. Samo htenje jeste izvan-sebe-sežuće gospodarenje nad...; volja je u suštini moć. A moć je htenje koje je po sebi stalno. Volja je moć, a moć je volja.«⁷⁴ Volja je kao volja »htjeti izvan sebe«, odnosno »htjeti više«.⁷⁵ I Heideggerovo određenje boli supripadno je određenju *volje za moć* kao one koja hoće izvan sebe sebi jer »Bol je sklapajući element u kidanju koje deli i sakuplja. Bol je spoj rascepa. Taj spoj je prag. On postavlja ono između, sredinu dvojstva što je u njoj podeljeno. Bol spaja rascep raz-like. Bol je sama raz-lika.«⁷⁶ Osjećanje je način na koji nalazimo sebe u odnosu prema biću te

69 Isto, str. 43.

70 Isto, str. 43–44.

71 Isto, str. 44.

72 Isto, str. 48–49.

73 Isto, str. 49.

74 Isto.

75 Isto, str. 56.

76 Martin Hajdeger, *Na putu k jeziku*, str. 23.

time ujedno i prema nama samima. U osjećanju se otvara i otvoreno ostaje stanje u kojem uvijek istovremeno imamo odnos prema nama samima, ljudima oko nas te prema »stvarima«. Time je osjećanje »samom-sebi-otvoreno stanje« u kojemu se nalazi tubitak.⁷⁷ Tumačeći volju kao »htjeti izvan sebe«, Heidegger ukazuje da ona time ne predstavlja odlaženje od sebe već skupljanje sebe u htijenje.

Volja se otvara sebi samoj, jer ima karakter otvarajućeg držanja. Htijenje jest »donošenje sebe-k-sebi«, što ujedno označava to da se onaj htijući u htijenju nalazi izvan sebe, odnosno nalazi u navaljivanju sebe k sebi. Tek time u samoj volji mi zahvaćamo sebe u vlastitoj biti.⁷⁸ Iz navedenog proizlazi da Nietzsche afekte, strasti i osjećanje označava kao volju, što prema Heideggeru ukazuje na jedinstvenost, bogatstvo i izvornost same riječi volja. Primjerice, Nietzsche radost shvaća kao osjećanje jačim, odnosno kao osjećanje onog »biti-izvan-sebe« i onog »moći-bit-izvan-sebe«. Time radost pretpostavlja uspoređivanje koje nije nužno uspoređivanje s drugima, već i sa samim sobom, imajući uvijek u vidu stanje rasta u kojemu se nalazimo.⁷⁹

Heidegger također ukazuje i na razumijevanje Nietzscheove *volje za moć* kao one koja se ne odnosi na htijenje pojedinačnog već na sambitak. Argument toj tvrdnji Heidegger nalazi u karakteru povećanja moći u volji (*volja za moć* kao stvaralačko). Međutim, ni to stvaralačko nije proizvođenje u smislu zgotovljavanja već u smislu preobražavanja. Time se još jednom potvrđuje da je potreba za razaranjem bitni dio stvaranja: »Suštini bivstvovanja pripada ono-ništavno, ne kao puko ništa praznine, već kao moćevstvujuće 'ne'.«⁸⁰ Navedenom odgovara i Heideggerovo mišljenje bezumnika. Bezumnik predstavlja onoga koji se kreće u pravcu različitom od postojećeg (vladajućeg). Njega karakterizira »blaženstvo« jer razmišlja o nečemu »tišem«. Oba pojma, i »bivanje blaženim« i »tišina«, Heidegger koristi u svrhu objašnjavanja odnosa mišljenja i pjevanja.⁸¹

Nietzscheu je, kao i Heideggeru, stalo pružiti opće objašnjenje svijeta koje bi trebalo označiti kraj svih dosadašnjih ontologija. Heidegger ju je čak i poslije obrata još više želio provesti u djelo.⁸²

Heidegger ukazuje na to da iz svega gore navedenog proizlazi da *volja za moć* predstavlja temelj kretanja zapadnog mišljenja te u njoj time ujedno leži

---

77 Martin Hajdeger, *Niče I*, str. 59.

78 Isto, str. 59–60.

79 Isto, str. 61.

80 Isto, str. 68–69.

81 M. Hajdeger, *Na putu k jeziku*, str. 48–49.

82 B. Mikulić, »Nietzsche versus Heidegger«, str. 104.

poticaj za mislilački zadatak 20. stoljeća. Da bismo to učinili, navodi Heidegger, potrebno nam je pronaći područje njegova istinskog postavljanja pitanja.⁸³ Time smo došli do pitanja koje se nalazi u središtu zapadne filozofije – što jest biće? Međutim, ono je za Heideggera tek pretposljednje pitanje. Posljednje pitanje jest što je sam bitak. Navedeno pitanje Heidegger naziva temeljnim pitanjem filozofije, jer »u njemu filozofija prvo ispituje temelj bića kao temelj i ujedno ispituje sopstveni temelj, pa sebe tako utemeljuje.«⁸⁴ Međutim, prije nego što se to učini, filozofija, ukoliko se želi utemeljiti, mora samu sebe osiguravati na putu učenja o spoznaji i time doći u predvorje filozofije. Međutim, ono ne vodi još u samo središte filozofije te time osnovno pitanje o smislu bitka Nietzscheu ostaje jednako strano kao i njegovim prethodnicima.⁸⁵ Pitanje bića te pitanje bitka imaju za cilj otvaranje bića-u-cjelini i otvaranje bitka. Time »bivstvjuće treba dovesti u otvorenost samog bivstvovanja, a bivstvovanje treba dovesti u otvorenost njegove suštine.«⁸⁶ Navedenu otvorenost bića Heidegger naziva neskrivenošću (*aletheia*) »U pitanju o suštini bivstvovanja pita se tako da ništa više ne ostaje izvan pitanja, čak ni ništa.«⁸⁷ Pitanje o bitku ujedno je pitanje o istini u kojoj bitak treba biti osvjetljen, jer istina predstavlja njegov »prostor«. Time ujedno pitamo i o biti istine.

Heidegger ne obraća pažnju prilikom tumačenja Nietzschea na njegovu kritiku tradicionalne metafizike, premda Nietzscheovi iskazi o bitku imaju u vidu isto što i Heidegger pod određenjem ontologije kao govora o bitnom. Heidegger je smatrao da je Nietzsche upao u staru shemu razlike između bitka i bivanja i da je otuda bitak mislio samo iz te suprotnosti, odnosno u okviru starog metafizičkog načina mišljenja i ideju bivanja kao zamjenu za bitak postavio najvišom ontološkom kategorijom. Heidegger ispušta iz vida to da Nietzsche, odričući se kategorije bitka, osporava ujedno i suprotnost između bitka i bivanja.⁸⁸ Heidegger ne razlikuje Nietzscheov prikaz metafizičkog načina mišljenja i njegova vlastitog nacрта sadržanog uglavnom u negativnom kritičkom naboju tih izravnih iskaza.⁸⁹ U Nietzscheovu govoru o bivanju on vidi preformulaciju stare metafizičke ideje o postojanosti biti svih stvari koje svoju razjašnjenje nalaze u ideji *volje za moć*.⁹⁰ Nietzscheov stav prema bitku ukazuje na upitnost radikalno zamišljene

---

83 Martin Hajdeger, *Niče I*, str. 74.

84 Isto, str. 75–76.

85 Isto.

86 Isto, str. 76.

87 Isto.

88 B. Mikulić, »Nietzsche versus Heidegger«, str. 106.

89 Isto.

90 Isto, str. 112.

onostranosti da uopće može povući crtu razlikovanja. Jesu li Nietzscheova odluka za bivanje i Heideggerova za bitak tek izraz te relativnosti gledanja? Može li na temelju toga Nietzsche Heideggeru postaviti pitanje uzimanju kategorije bitka tek kao zaštitu od sverazarajućeg bivanja?⁹¹ Pomicanje središta sustava upućuje na Nietzscheovo shvaćanje ontološke perspektive. On polazi od negacije pozitivno – supstancijalističke ideje istine do pozitivne formulacije iznadene kritičke misli. Istina za Nietzschea nije relativna u trivijalnom smislu zato što može biti ovakva ili onakva, ili zato što se može govoriti o istini za mene, za tebe ili pak o istini za sebe; obrnuto, istina je relativna jer perspektivistički otvara sebi pripadne relacije. Ona je na neki način autogenealogija.⁹² Heidegger, uvrštavajući Nietzschea u vlastitu filozofiju, Nietzscheov aktivizam pretenciozno poistovjećuje s tehničkim raspolaganjem prirodom. Čovjek u postajanju nadčovjekom svojom perspektivnošću pripada perspektivističkoj gradnji svijeta koja ga nužno onemogućuje u postavljanju sebe apsolutnim. On iznova proširuje i uspostavlja svoje granice i zakonitosti.⁹³

Nietzsche, slično Heideggerovu putu čovjeka k uspostavljanju odnosa mišljenja i pjevanja naznačuje svoj put k nadčovjeku. Nietzsche ga određuje kao put od bolesnog usamljenja do »one ogromne, bezgranične sigurnosti, do onog zdravlja koje čak i ne može bez bolesti kao sredstva i udice saznanja«, »do one zrele slobode duha koja je u jednakoj meri i samosavlađivanje i disciplina srca, i koja otvara puteve prema mnogim i suprotnim načinima mišljenja«, »do one unutrašnje obimnosti i razmaženosti ogromnim bogatstvom koja isključuje opasnost da će duša i na sopstvenim putevima možda zalutati, biti zaludena i ostati, opijena, u ovom ili onom uglu; do onog suviška formativnih, isceljujućih, oblikotvornih i okrepljujućih sila koji je upravo znak velikog zdravlja«, »do onog suviška koji slobodnom duhu daje opasnu povlasticu da živi eksperimentišući i da ima mogućnost da se prepusti pustolovinama: majstorsku povlasticu slobodnog duha!«⁹⁴ Nietzsche ukazuje da onaj koji nije u stanju u stvari umetati vlastitu volju, a time i smisao, vjeruje kako u njima već postoji neka volja – smisao.⁹⁵ Heraklit predstavlja ime koje je Nietzsche posebice štovao. Govoreći da osjetila ne lažu Nietzsche je um nazvao krivotvoriteljem svjedočenja osjetila.

---

91 Isto, str. 113.

92 Isto.

93 Isto, str. 132.

94 Fridrih Niče, *Ljudsko, suviše ljudsko. Knjiga za slobodne duhove*, Fedon, Beograd 2012., str. 13.

95 Friedrich Nietzsche, »Sumrak idola ili Kako se filozofira čekićem«, u: *Sumrak idola, Ecce homo, Dionizovi ditirambi*, Demetra, Zagreb 2004., str. 7.

Uz to, za Heraklita kaže da »će zauvijek ostati u pravu time (što kaže) da je bitak prazna fikcija. 'Prividni' svijet jest jedini: 'istinski svijet' tek je primenuta laž...«⁹⁶

4. Ka zaključku

Polazeći od određenja ambivalentnosti Nietzscheove misli preko *dionizijskog* i *apolonijskog* te *historijskog* i *nehistorijskog* Heidegger utire put k razumijevanju Nietzschea *raz-računavajući se* s njim postavljanjem pitanja o *smislu bitka*. Postavljanje pitanja ima dva aspekta. Prije svega određenje vremena kao temeljne točke preko koje se razumije smisao bitka, a kojem je put otvorio Nietzsche svojim shvaćanjem *vječnog vraćanja jednakog*. Uspostavljajući odnos Heideggera prema Nietzscheu kao raz-računavanje on je kao svoje nužno polazište morao imati osvrtnje – viđenje mišljenja i pjevanja kroz ambivalentnost dionizijskog i apolonijskog, potom viđenje pitanja o smislu bitka preko volje za moć i vječnog vraćanja jednakog te zaključno davajući odgovor na uspješnost raz-računavanja s Nietzscheom navodeći njegov stav pred kraj života u kojem izriče da ga je Nietzsche uništio.

Literatura

Barbarić, Damir, *Veliki prsten bivanja. Uvod u Nietzscheovu misao*, Matica hrvatska, Zagreb 2014.

Blond, Louis P., *Heidegger and Nietzsche. Overcoming Metaphysics*, Continuum, London 2010.

Buterin, Damir, »Nietzsche: Filozofski nihilist i prevladavanje nihilizma«, *Filozofska istraživanja*, 15 (4/1995).

Buterin, Damir, *Nietzsche, otkrivanje zablude*, Hrvatsko filozofsko društvo, Zagreb 1998.

Heidegger, Martin, *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb 1985.

Heidegger, Martin, *Kraj filozofije i zadaća mišljenja*, Naklada Naprijed, Zagreb 1996.

---

96 Isto, str. 18.

- Hajdeger, Martin, *Mišljenje i pevanje*, Nolit, Beograd 1982.
- Hajdeger, Martin, *Na putu k jeziku*, Fedon, Beograd 2007.
- Heidegger, Martin, *Niče I*, Fedon, Beograd 2009.
- Heidegger, Martin, *Prolegomena za povijest pojma vremena*, Demetra, Zagreb 2000.
- Heidegger, Martin, *Što se zove mišljenje?*, Naklada Breza, Zagreb 2008.
- Heidegger, Martin, *Uvođenje u metafiziku*, AGM, Zagreb 2012.
- Kopić, Mario, *S Nietzscheom o Europi*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb 2001.
- Mikulić, Borislav, »Nietzsche versus Heidegger«, *Filozofski godišnjak Instituta za filozofiju*, 1/1988.
- Niče, Fridrih, *Ljudsko, suviše ljudsko. Knjiga za slobodne duhove*, Fedon, Beograd 2012.
- Nietzsche, Friedrich, »Sumrak idola ili Kako se filozofira čekićem«, u: *Sumrak idola, Ecce homo, Dionizovi ditirambi*, Demetra, Zagreb 2004.
- Nietzsche, Friedrich, *Osvit. Misli o moralnim predrasudama*, Izdavačka radna organizacija »Rad«, Beograd 1979.
- Nietzsche, Friedrich, *O istini i laži u izvanmoralnom smislu*, Matica hrvatska, Zagreb 1999.
- Nietzsche, Friedrich, *O koristi i štetnosti historije za život*, Matica hrvatska, Zagreb 2004.
- Nietzsche, Friedrich, *Rođenje tragedije*, Matica hrvatska Zagreb 1997.
- Nietzsche, Friedrich, »Volja za moć«, u: *Volja za moć i slučaj Wagner*, Naklada Ljevak, Zagreb 2006.
- Pöggeler, Otto, *Heidegger u svom vremenu*, TKD Šahinpašić, Sarajevo 2005.
- Wischke, Mirko, »Borba morala s temeljnim životnim instinktima«, *Filozofska istraživanja*, 15 (4/1995).